

Értékelési módszerek, technikák

Az értékelés mint eszköz **célja**, hogy visszajelzést adjon egy folyamatról, (például az egyéni tanulásról, egy képzési programról vagy projektről) a kitűzött célokhoz viszonyított eredményességről, és ezzel az információval segítse az adott folyamat hatékonyabbá tételét. Az értékelés irányultságát tekintve kétféle lehet:

- a tanulót a további tanulásban segítő diagnosztikus, fejlesztő értékelés,
- vagy a tanulási folyamat egészét lezáró, összegző, más néven minősítő értékelés.

Az ECVET eszközöket használó mobilitási projektekben az értékelést a fogadó fél végzi. Az együttműködő feleknek (fogadó és küldő fél) egymás között **meg kell állapodniuk** az elért tanulási eredmények értékelésének módjáról, az alkalmazott módszerekről, valamint arról, milyen formában dokumentálják az értékelés eredményét.

Igen sokféle módon lehet meggyőződni a tanulási eredmények megszerzéséről, a kompetenciák szintjéről. Az ECVET programokhoz leginkább illeszkedő értékelési módszerek (amelyek bizonyos átfedést is tartalmaznak, illetve megszervezésük módja eltérhet aszerint, hogy az értékelés a folyamat közbeni motiváló értékelés, vagy összegző, záró célú értékelés):

- A tanulóval történő beszélgetés, szóbeli visszajelzés (munkaszituációban vagy azon kívül szervezett megbeszélés).

Ez "puha" módszernek számít, de a tanulási eredmények előre történő megfogalmazása az értékelést végző és a diák számára egyaránt kijelöli és átláthatóvá teszi, hogy milyen célok érdekében zajlik az értékelés.

- Vizsga, egy tanár vagy egy zsűri jelenlétében, amikor a tanulóknak feladatot kell végezniük, és szóbeli megnyilvánulásaik, például a munkavégzés egyes lépéseinek szóbeli kiegészítése, indoklása is az értékelés tárgya. Az előre megadott témában készített prezentáció az egyik változata ennek az értékelési módszernek.

- Írásbeli feladatok (például tesztkérdésekre adott válaszok, esszék) szöveges értékelése. A teszteknek, tesztkérdéseknek számos fajtája van (nyitott, felelet választásos stb.). A tesztek nem csupán az ismeretek meglétét ellenőrizhetik, attitűd jellegű kérdéseket is tartalmazhatnak, például úgy, hogy adott helyzetek megoldására kérnek javaslatot. (így a szimulációkhoz hasonló helyzetet teremtenek, bár a komplex cselekvés helyett a tudásnak csak egy dimenzióját vizsgálhatják).

- Megfigyelés feladatvégzés közben (az értékelő előre kidolgozott szempontok szerint végzi az értékelést, lásd az ASSET projekt keretében kidolgozott eszközt, elsősorban az értékelő lapot, és az ahhoz készült értékelési útmutatót <http://ecvet.nive.hu/index.php?m=1&am=5>)

A helyzet lehet szimuláció (a munkaszituációhoz hasonló feltételek megrendezett formában) vagy valódi munkakörnyezetben végzett feladat.

- Az értékelők a produktumok létrehozására irányuló szakmákban vizsgálhatnak egy elkészült munkadarabot is, amely tükrözi a tanuló már megszerzett, alkalmazott kompetenciáit.
- A tanuló által összeállított portfólió értékelése – távollétében vagy részletes megbeszélés formájában.

Az értékelés legolcsóbb és ezért leggyakrabban alkalmazott eszköze az írott teszt. Az írott tesztekkel azonban nem csupán az elméleti felkészültséget vagy csak a tényismereteket lehet értékelni. Olyan tesztek is lehetségesek, amelyek például egy munkafolyamat elemeinek sorrendbe állítását fogalmazzák meg feladatként, vagy rövid esetleírások után kéri a tanuló értékelő megjegyzéseit, tanulságok megfogalmazását, amelyek valamilyen módon értékelhetővé teszik a tanuló attitűdjét. Azaz készíthetők olyan tesztek, amelyeknek kérdései verbalizálják, tehát szöveges formában mutatják be a gyakorlati helyzeteket, és a válaszok alapján vizsgálják, hogy a diákok tisztában vannak-e a szükséges ismeretekkel. Például egy ápolói képzés esetében, ha nem is helyettesíti a gyakorlati helyzeteket egy írott teszt, de pl. az arra a kérdésre, hogy "Egy adott betegség esetében a beteg mosdatásakor melyik testrészét meríti legelőször a vízbe?" adott válasz képet adhat arról, hogy a diák az adott feladaton (mosdatás) belül a műveletek helyes sorrendjét ismeri-e.

Értékelést nem csak a tanárok végezhetnek. A pedagógiában, a felnőttek képzésében egyre nagyobb teret nyer az **önértékelés** bekapcsolása a tanulási folyamatba. Valójában a sokat emlegetett egész életen át tartó tanulás egyik kulcseleméről van szó. Ahhoz, hogy valaki önállóan tanulni képes felnőtté váljon, el kell sajátítsa a tudatos, reflektív tanulást. Azaz tisztában kell lennie saját tanulási stílusával, erősségeivel és gyengeségeivel. Át kell látni a tanulás céljait, össze kell kapcsolnia új ismereteit a korábban megszerzettekkel, és egy-egy tanulási szakasz lezárásakor értékelnie kell saját teljesítményét, a már elért, és a még el nem ért célok mentén. Ennek a nagyon hosszú folyamatnak, a tanulás tanulásának lehet része, egy apró lépése, ha a mobilitási folyamatban résztvevő diákok, ismerve a célokat, maguk is nyomon követik saját tanulásuk folyamatát, és pl. strukturált, az átgondolást, és az értékelést segítő szempontok, kérdéssorok mentén leírják tapasztalataikat, észrevételeiket, azt, hogy miben érzékeltek problémát, hogy hol tartanak adott tanulási eredmények elérésében.

A képzésnek optimális esetben fel kell(ene) készítenie a diákokat a tanulásnak egy olyan módjára, amelynek során az értékelést nem csak mások által végzett minősítésnek tekintik, és nem csak a tanártól várják azt. Hosszú távon az a cél, hogy a diákok, tanuló felnőttek tudatos tanulókká váljanak, akik átlátják a tanulás célját és egyes szakaszait. (A diákok tehát kaphatnak olyan feladatot, hogy vezessenek "napló" arról, mi történt velük a mobilitási program során, és a végén foglalják össze saját szavaikkal, hogy mit tanultak).

Hasonló megközelítést – a reflexív tanulás egy módját – képvisel a **portfólió módszer**. Maga a portfólió sokféle célra használható,¹ itt a tanulási folyamatot dokumentáló portfólióról van szó. Ebben az értelemben a portfólió olyan dokumentumoknak a rendszerezett gyűjteménye, amelyek a tanulási folyamat során keletkeznek, és lehetővé teszik a folyamat egyben látását, a folyamat közbeni és az átfogó értékelést. A dokumentum kifejezés itt igen tágan értelmezhető, lényegében a tanulási folyamatnak és az eredményeiknek a láthatóvá tett "lenyomatait", bizonyítékait. A mobilitáshoz kapcsolódó portfólió tartalmazhat munkanaplót, élménybeszámolókat, a tanulók által készített munkadarabokat, vagy azokról készült fotókat, amelyeken nyomon követhető a fejlődés, írott anyagokat, mint pl. tesztek, de az azokhoz kapcsolódó észrevételeket is.

Az értékelési módszerek, technikák megválasztását alapvetően a vizsgált tanulási eredmény jellegéhez kell alakítani. Az elméleti ismeretek meglétének ellenőrzésére adekvát módszer az írásbeli vagy szóbeli értékelés, illetve írásbeli feladatok, tesztek, vagy akár adott témáról szóló prezentációk készíttetése. Egy gyakorlat-orientált képzésben a készségek elsajátítása a cél, az ehhez illeszkedő feladatok inkább a szituációs feladatok, szimulált helyzetek megoldása, vagy egy-egy hosszabb idő alatt elkészíthető munkadarab,, termék (ami lehet akár egy művészeti előadás is) bemutatása, illetve elemző vizsgálata.

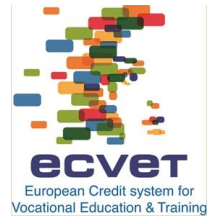
A szakmák nagyon különbözőek, minden esetben elemzést és mérlegelést igényel a megfelelő módszerek megválasztása. Ugyanaz az értékelési módszer, amelyik az egyik esetben a legjobb megoldás, többnyire nem alkalmazható egy másik szakma esetében. Az autópári képzést érintő ASSET projekt példamutatóan részletes értékelési szempontrendszert (pontozási utasítást) dolgozott ki,² ám egy szociális ellátó területen működő ECVET projekt ezt nem tudja hasznosítani, mivel ott a képzésben teljesen másfajta kompetenciák dominálnak.

A mobilitás lezárulása után a küldő intézmény végzi a Tanulmányi Megállapodásban foglalt célok és elvárások teljesülésének az ellenőrzését, és a megszerzett tanulási eredmények validálását³ a képzési program keretében történő elismerését. Mindezeket jól szolgálja, ha tudatosan és strukturált formában kerül sor a tanulás folyamatát, annak állomásait dokumentáló portfólió összeállítására (az azt alkotó dokumentumok gyűjtésére, létrehozására). Több ECVET projekt is foglalkozott az e-portfólió alkalmazásával, ami formájában korszerű, de tartalmában lényegét tekintve azonos a portfólió használatával.

¹ A meglévő kompetenciák bemutatását szolgáló dokumentum-összeállítást, a kompetencia portfóliót például felvételizők, álláskeresők használják. A téma magyar nyelvű irodalmából olvasható Falus Iván-Kimmel Magdolna: A portfólió Gondolat Kiadói Kör, Budapest, 2009.

² A gyakorlati készségek értékeléséhez használt magyar nyelvű értékelő lap és értékelési utasítás letölthető a világhálóról: <http://ecvet.nive.hu/index.php?m=1&am=5>

³ A validáció lényegét tekintve megfeleléségi vizsgálat. Fejlesztési eredmények, ipari termékek esetében is használják, ezért adott szövegekörnyezetben célszerű a teljes kifejezést használni: a formális képzésen kívül megszerzett tanulási eredmények validációja (vagy validálása, validáltatása).

Az értékelési tervnek tartalmaznia kell, hogy annak eredményét **milyen módon dokumentálják**. Az Europass Mobilitási Bizonyítvány⁴ egyike a lehetséges dokumentálási formáknak, de elterjedt eszköz az önálló részletes szöveges értékelés is, amely alkalmas arra, hogy a tanulási környezetre vonatkozó egyedi információkat adjon, és konkrét tanulási helyzetekről is tájékoztassa a küldő intézményt, illetve árnyalt módon kitérjen teljesen egyénre szabott minősítésre (például arra, hogy a tanuló milyen ütemben haladt a tanulással, mi jelentett számára problémát, miben mutatott kiemelkedő teljesítményt).

A tanulási eredményekre alapozott értékelés (akár szakaszokra bontva, akár összegző és minősítő jelleggel történik a folyamat végén) – kritérium alapú értékelés. A tanulási eredmény megfogalmazása jelenti azt a viszonyítási pontot (referenciát), amelyhez képest (különbféle értékelési technikákkal) megállapítható, hogy a tanuló elérte-e a mobilitási programban a felek által célul tűzött szintet, illetve megszerezte-e az adott kompetenciát.

⁴ Lásd részletesebben: http://europass.hu/pages/content_mob/index.php?page_id=1126